

Sport voor allen? Sociale gelaagdheid van sportbeoefening in Europa

Charlotte Van Tuyckom en Jeroen Scheerder

1. Inleiding

Sport en Europa hebben heel wat gemeen met elkaar (Scheerder, Van Tuyckom, en Vermeersch 2007). Zo is het oude Continent de bakermat van de moderne sport, in de 18e à 19e eeuw ontstaan in de Britse public schools (Renson 1992). Ook het Olympisme en de Sport-voor-Allen beweging hebben hun wortels op Europese bodem. Dat Europa als *“the powerhouse of world sport”* (European Commission 1998) wordt omschreven, kan voorts worden afgeleid uit de talrijke internationale organisaties die hun hoofdzetel in Europa hebben, zoals het IOC in Lausanne, de FIFA in Zürich, en de IAAF in Monaco. Ook het aandeel van Europese landen in de organisatie van internationale sportevenementen kan grotendeels vanuit een historische context worden verklaard (Scheerder en Vermeersch 2007). Zo vonden meer dan de helft van de Olympische Spelen en van de Wereldkampioenschappen voetbal in een Europese gaststad plaats. Kenmerkend voor de sport in Europa is voorts de sterke en uitgebreide aanwezigheid van sportfederaties en sportclubs, resulterend in het zogenaamde *Europese sportmodel* (Heinemann 1999). Deze sportorganisaties verzorgen een rijk sportaanbod voor diverse doelgroepen. In het voormalige Europa van de 25 alleen al waren ongeveer 750000 clubs operationeel, goed voor 150 miljoen aangesloten leden of één derde van de EU-bevolking. Of anders geformuleerd: per 10000 inwoners waren er in de EU-25 gemiddeld 17 sportclubs (Scheerder 2004b).

Naast de traditionele sportorganisaties laten ook de diverse Europese overheden zich niet onbetuigd in het Europese sportlandschap. Na de Tweede Wereldoorlog ontwikkelden heel wat (West-)Europese landen een opvallend actief overheidsbeleid inzake sport en fysieke activiteit. Een belangrijk doel van dit beleid is zoveel mogelijk burgers aan te zetten tot actieve deelname aan sportieve bewegingsactiviteiten. Tot en met de jaren zestig was sportbeoefening immers grotendeels voorbehouden voor jonge, bewegingscompetente en prestatiege-

richte mannen, veelal afkomstig uit de midden- en hoge sociale klassen (Bourdieu 1979; 1991; Gruneau 1975; Loy 1969; Lüschen 1963; 1969). Reeds in 1966 lanceerde de Raad van Europa het *Sport-voor-Allen* idee, waardoor het een pioniersrol vervulde in de (idee van) bevordering van sportieve lichaamsbeweging onder de burgers van Europa (Husting 2003; Scheerder en Vermeersch 2007). Een jaar later was Noorwegen de eerste Europese natie die een grootse nationale *Sport-voor-Allen* campagne inrichtte. Ook Vlaanderen stond mee aan de wieg van de *Sport-voor-Allen* promotie in Europa, getuige de diverse breedtesportcampagnes vanaf het begin van de jaren zeventig. Deze Vlaamse promotie-initiatieven kregen immers weerklank en navolging tot op Europees niveau (Scheerder 2004a). Het was echter pas in 1975 dat het overheidsoptreden inzake breedtesport werd geïnstitutionaliseerd op Europees niveau, meer bepaald op basis van het *Sport-voor-Allen* handvest (Council of Europe 1975; 1980). Geïnspireerd door de Verklaring van de Rechten van de Mens onderschrijft dit handvest het recht op actieve sportbeoefening voor iedere burger. Het werd door alle toenmalige ministers verantwoordelijk voor de sport in de landen van de Raad van Europa ondertekend en geldt nog steeds als de democratiserende tegenbeweging voor de ideologie van de topsport (Vanreusel 2001).

Dat de maatschappelijke belangstelling voor sport en fysieke activiteit de voorbije decennia is toegenomen en actieve sportbeoefening is uitgegroeid tot één van de meest voorkomende vormen van vrijetijdsbesteding – in de literatuur samengevat als de ‘versporting van de samenleving’ en de ‘vermaatschappelijking van de sport’ (Crum 1991, 15) – hoeft geen betoog. De popularisering van sport impliceert echter niet dat sportdeelname ook gedemocratiseerd(er) is. Tal van empirische studies tonen immers aan dat sportparticipatie nog steeds een sociaal gelaagd patroon vertoont naar geslacht, leeftijd, inkomen, opleidingsniveau, etc. (Breedveld 2006; Collins & Kay 2003; Collins 2003; Collins & Kay 2003; De Haan & Breedveld 2000; Hartmann-Tews 2006; Lamprecht & Stamm 1995; Moens & Scheerder 2004; Scheerder & Pauwels 2002; Scheerder e.a. 2002; Scheerder, Vanreusel & Pauwels 2007; Sugden & Tomlinson 2000; Taks, Renon & Vanreusel 1998; Wilson 2002). Bourdieu’s (1979, 24) “*sport as a site of struggles between the social classes*” blijft zonder meer actueel. Wel zijn sommige auteurs van mening dat traditionele achtergrondkenmerken zoals leeftijd, geslacht en opleiding hun structurerende impact op de samenleving verliezen (Hartmann-Tews 2006; Scheerder, Vanreusel & Pauwels 2007; Waters 1994) en zodoende irrelevant zijn geworden in onderzoek naar sportparticipatie (Ohl 2000). Ook volgens Elchardus’ (2002) *these van de symbolische samenleving* liggen verschillen in sociale posities niet langer aan de basis van maatschappelijke breuklijnen. Wel wordt een steeds belangrijker rol toegeschreven aan waarden, interesses, opvattingen en gedragingen, ofwel: de *levensstijl* van consumenten en participanten (Beck 1992; Giddens 1991).

In voorliggende onderzoeksnota wordt de deelname aan vrijetijdssport in Europa belicht. Op basis van Eurobarometer-data uit 2005 wordt een verkennen-

de analyse uitgevoerd om volgende onderzoeksvragen te beantwoorden: (a) Waar situeert België zich inzake actieve sportbeoefening ten aanzien van andere Europese landen en het Europese gemiddelde?, (b) Oefenen traditionele achtergrondkenmerken zoals geslacht, leeftijd en opleiding anno 2005 nog steeds een beduidende invloed uit op breedtesportbeoefening?, (c) Verschilt de sociale gelaagdheid van sportbeoefening in België van het Europese gemiddelde? Door bovenstaande vragen te beantwoorden hopen we een beeld te schetsen van het Europese sportlandschap en de plaats die België hierin bekleedt in het bijzonder. Het artikel is als volgt opgebouwd. Het eerste deel beschrijft het probleem van comparatief onderzoek naar sportbeoefening en bespreekt eveneens het gebruikte onderzoeksmateriaal. In het tweede deel worden de resultaten gepresenteerd. Het derde deel omvat een discussie van de resultaten evenals enkele beleidsaanbevelingen.

2. Data

2.1 Vergelijkend onderzoek naar sportdeelname in Europa

In Europa bestaat een zekere traditie om op basis van onderzoek de actieve deelname aan sport cijfermatig in kaart te brengen. Dergelijk onderzoek moet toelaten om zowel op Europees niveau als op het niveau van de lidstaten een stimulerend sportbeleid te voeren.

“It is widely held that proper comparative information about sports participation in different countries would be of great benefit to decision-makers. In particular, it would help them identify effective strategies for increasing the level, range and frequency of sports participation in their respective country.” (COMPASS 1999, 3).

Zo werden in opdracht van de Raad van Europa op het einde van de jaren zeventig en het begin van de jaren tachtig onder meer door Claeys (1982a; 1982b) en Rodgers (1977; 1978) studies uitgevoerd waarin werd gepeild naar het sportparticipatiegedrag van Europeanen. Ruim twee decennia later werd in een vergelijkbaar Europees project, met name de COMPASS¹-studie (Gratton 1997; 1999; Rossi-Mori e.a. 2002), voor zeven Europese landen de sportdeelname onderling vergeleken door middel van op elkaar afgestelde en vergelijkbare vragenlijsten. Naast deze *comparative study countries* werden in de COMPASS-studie ook een twintigtal andere landen opgenomen waarvoor sportparticipatiegegevens beschikbaar zijn, doch zonder rekening te houden met een cross-nationaal vergelijkingscriterium. Onder meer voor België was dit het geval, waarbij enkel gegevens zijn opgenomen voor het Franstalige landgedeelte en niet voor Vlaanderen. Meer recent werd door het Nederlandse Mulier Instituut² in opdracht van Nike Europe een studie uitgevoerd met betrekking tot de actieve sportbeoefening in Europa (Van Bottenburg, Rijnen & Van Sterkenburg

2005). In concreto brengt deze studie een actuele stand van zaken betreffende het onderzoek naar sportdeelname in de (toen nog) 25 lidstaten van de Europese Unie. Dit onderzoek is echter gebaseerd op een secundaire bronnenanalyse waardoor de bevindingen uit de diverse Europese landen niet zonder meer met elkaar kunnen worden vergeleken. Parallel aan de hierboven opgesomde (particuliere) initiatieven wordt vanuit de Europese Commissie, meer bepaald op vraag van het Directoraat-Generaal voor Onderwijs & Cultuur door middel van de Eurobarometer³ op regelmatige tijdstippen gepeild naar de sportbeoefening van de Europese burgers (zie bijvoorbeeld European Commission 2004). De meerwaarde van de Eurobarometer-surveys ligt in het gebruik van gestandaardiseerde meetinstrumenten die toelaten accurate vergelijkingen te maken tussen de verschillende opgenomen landen onderling. Mede door deze Eurobarometer-surveys gaat recentelijk ook meer wetenschappelijke aandacht uit naar de *cross-nationale* verschillen in de sociale gelaagdheid van sportbeoefening. Tot op heden bleef de aandacht voornamelijk beperkt tot onderzoek naar één land op één tijdstip (zie tal van studies in navolging van Lüschen 1963), of één land op meerdere tijdstippen (Scheerder e.a. 2001). Voorliggende onderzoeksnota is dan ook vernieuwend in de zin dat het een bijdrage wil leveren aan de cross-nationale studie van de sociale gelaagdheid van sportbeoefening, een onderzoekslijn die nog in zijn kinderschoenen staat (Hartmann-Tews 2006; Scheerder & Van Tuyckom 2006; 2007).

2.2 Onderzoeksmateriaal

Zoals reeds aangehaald is het op basis van een dergelijke Eurobarometer-survey dat we in deze onderzoeksnota een tentatieve transnationale vergelijking uitwerken waarin het sportparticipatiepatroon van België wordt vergeleken met dat van andere Europese landen. De meest recente afname van de Eurobarometer met betrekking tot recreatieve sportbeoefening dateert van het najaar 2005. Meer bepaald werd begin november 2005 gepeild naar (onder meer) de fysieke activiteit van 28694 burgers van 15 jaar en ouder woonachtig in één van de 27 Europese lidstaten⁴ of in de kandidaat-lidstaten Turkije en Kroatië. Het onderzoek bestond uit een face-to-face interview dat bij de respondenten thuis in de eigen moedertaal werd afgenomen (Papacostas 2005). Ondanks de gestandaardiseerde meetprocedure kan echter niet worden uitgesloten dat er in de Europese landen onderling een andere perceptie bestaat over het begrip 'sportbeoefening'. Verschillen in participatie kunnen dan ook mogelijk deels hieraan worden toegeschreven. Per lidstaat werden minimaal 500 (Malta) en maximaal 1557 (Duitsland) interviews uitgevoerd. Voor België gaat het om 1000 interviews.

'Sportbeoefening' is echter geen eenduidig concept en bovendien beïnvloedt de vraagformulering de invulling ervan. Hoewel een diepgaande discussie over het concept 'sport' hier niet op zijn plaats wordt geacht, wensen we de term

‘sportbeoefening’ toch wat in te kaderen. Voorliggende onderzoeksnota focust immers eerder op *actieve recreatieve fysieke activiteit*, wat meer omvat dan louter (club)sportbeoefening. Passieve sportconsumptie, in de hoedanigheid van bijvoorbeeld toeschouwer, krantenlezer of televisiekijker komt hier niet aan bod. Bovendien is ook het fietsen, lopen en lichaamsbeweging tijdens het werk, huishouden, tuinieren of klussen, en zich verplaatsen van plek naar plek niet inbegrepen, aangezien deze het onderwerp waren van een andere vraag. De Eurobarometer-survey uit 2005 peilt naar de fysieke activiteit van Europeanen door middel van de volgende vraag: *In the last 7 days, how much physical activity did you get for recreation, sport and leisure-time activity?*⁵ Antwoordcategorieën hierbij waren (i) a lot, (ii) some, (iii) little, (iv) none. Gezien we in deze onderzoeksnota enkel geïnteresseerd zijn in de *algemene sportbeoefening*, worden de respondenten die aangeven nooit te sporten of fysiek actief te zijn als niet-sportbeoefenaars beschouwd, de overige respondenten als sportbeoefenaars. Deze afhankelijke variabele wordt in de analyse gereleerd aan de volgende zes achtergrondvariabelen:

- Geslacht: mannen versus vrouwen;
- Leeftijdscategorie: (i) 15- tot en met 24-jarigen, (ii) 25- tot en met 34-jarigen, (iii) 35- tot en met 44-jarigen, (iv) 45- tot en met 54-jarigen, (v) 55- tot en met 64-jarigen, en (vi) 65-jarigen en ouder;
- (Leeftijd laatst genoten) opleiding: (i) lager dan leeftijd 15, (ii) 15 tot en met 17, (iii) 18 tot en met 21, (iv) hoger dan leeftijd 21;
- Huwelijksstatus: (i) gehuwd/samenwonend, (ii) alleenstaand, (iii) gescheiden, (iv) weduwe/weduwnaar;
- Socio-geografische status: (i) ruraal, (ii) semi-urbaan, (iii) urbaan;
- Beroepsstatus: (i) zelfstandige, (ii) manager, (iii) andere witte boorden, (iv) arbeider, (v) huisman/vrouw, (vi) werkloos, (vii) gepensioneerd, (viii) student

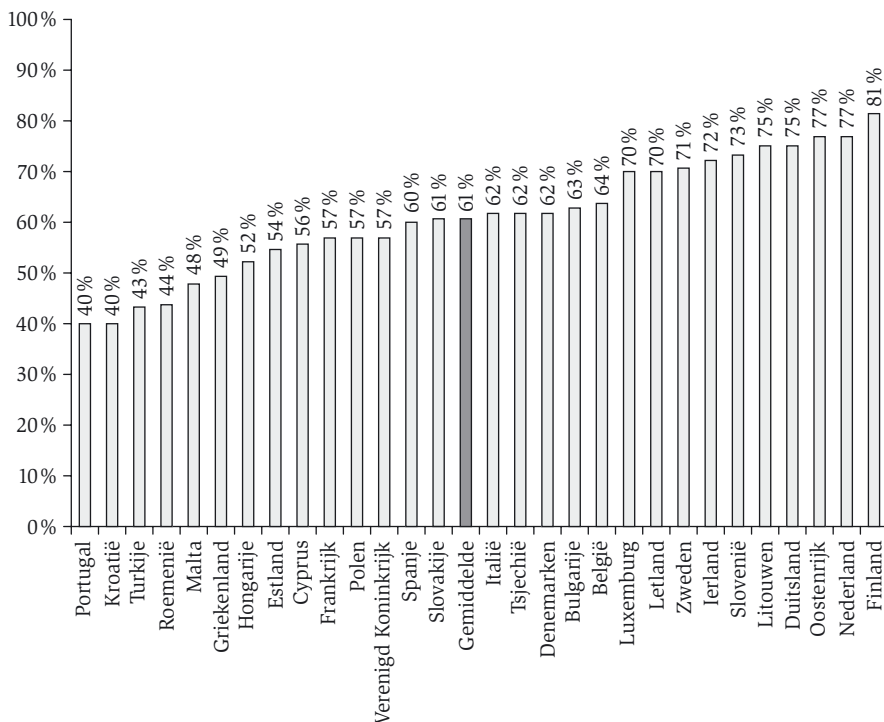
De bevindingen van de verkennende bivariate analyses worden voorgesteld aan de hand van kruistabellen voorzien van een Chi-kwadrat en Cramér's V toets.⁶ Aan de hand van deze statistieken kunnen de verdelingen in subgroepen vergeleken worden en kunnen we nagaan of het verband tussen de afhankelijke variabele en de onafhankelijke variabelen dat in de steekproef tot uiting komt louter door toevalstrekking is ontstaan.

3. Resultaten

3.1 Algemene sportbeoefening

Eerst en vooral stellen we vast dat tussen de diverse Europese landen opvallende verschillen optreden wat sportbeoefening anno 2005 betreft. Uit Figuur 1 leiden we af dat Finland de meest actieve sportnatie is. Meer dan acht op de

tien Finnen van 15 jaar en ouder zegt immers ooit actief aan sport te doen. Opvallend is dat in tegenstelling tot onderzoek uit 2004 – waarbij naar sportbeoefening werd gepeild aan de hand van de vraag “*How often do you exercise or play sport?*” (Scheerder en Van Tuyckom 2006; 2007) – de andere Scandinavische landen in deze survey geen absolute koplopers zijn. Zo staan Zweden (71%) en Denemarken (62%) respectievelijk pas op de achtste en dertiende plek. Portugal en Kroatië zijn hekkensluiters met slechts vier op tien sportactieven. België bekleedt een elfde plek met 64 procent sportparticipanten, drie procentpunten hoger dan het Europese gemiddelde⁷ (61%). Onderzoek, gebruik makend van data uit 2004 (Scheerder en Van Tuyckom 2006; 2007), toonde echter aan dat de cijfers voor België een stuk lager liggen dan die voor Vlaanderen, wat werd toegeschreven aan de lagere percentages sportparticipanten in Wallonië.⁸ In de Eurobarometer-survey van 2005 zijn de percentages voor Wallonië eveneens lager (58%) dan deze voor Vlaanderen (67%).⁹ Enigszins opmerkelijk hier is het grote verschil met Nederland (77%). Sportparticipatiestudies waarin de vergelijking tussen Nederland en Vlaanderen centraal staat, geven doorgaans immers een in verhouding tot Vlaanderen iets hogere score voor onze Noorderburen. In grote lijnen (zie Figuur 1) kunnen we stellen dat de sportparticipatiegraad afneemt naarmate we in Europa van Noord

Figuur 1. Sportbeoefening voor alle opgenomen Europese landen (anno 2005), percentages i.f.v. totale populatie van een land.

naar Zuid gaan. Mensen uit de meer noordelijk gelegen en Scandinavische landen overtreffen in sterke mate hun collega's uit het zuiden van Europa. Ook scoren Oost-Europeanen doorgaans minder op sportief vlak dan West-Europeanen. Uitzonderingen echter zijn Slovenië en in iets mindere mate ook Tsjechië en Bulgarije.

3.2 Sociale gelaagdheid van sportbeoefening

Uit Tabel 1 blijkt dat er zowel voor Europa als voor België participatieverschillen optreden naar leeftijd, opleidingsniveau, huwelijksstatus en beroepsstatus. Geslacht blijkt echter enkel voor Europa als geheel een significante determinant te zijn van sportbeoefening, niet voor België. Zo hebben Europese mannen beduidend meer kans dan vrouwen om sportactief te zijn. Waar in Europa 66% mannelijke 15-plussers aan sport doet, bedraagt dit cijfer bij hun vrouwelijke tegenhangers slechts 58%. Leeftijd blijkt zowel in Europa als geheel als in België een sterke invloed uit te oefenen op sportbeoefening. Met uitzondering van de 35- tot en met 44-jarigen in België neemt de sportparticipatiegraad geleidelijk af met stijgende leeftijd. Europese ouderen zijn dus minder fysiek actief dan jongeren. Zo doet 80% van de Europese 15- tot en met 24-jarigen aan sport tegenover slechts 45% bij de 65-plussers. Voor België stellen we eenzelfde trend vast: 84% van de 15- tot en met 24-jarigen doet aan sport tegenover slechts 45% bij de 65-plussers. Daarnaast neemt de sportbeoefening duidelijk toe met een stijgend opleidingsniveau. Deze vaststelling geldt zowel voor Europa als geheel als voor België. Zo zijn bijna 70% van de Europeanen die langer dan de leeftijd van 21 op de schoolbanken hebben vertoefd sportactief, tegenover slechts een kleine 40% van diegene die tot de leeftijd van 15 naar school zijn geweest. Opnieuw zijn voor België dezelfde verschillen te noteren: 72% van de Belgen die langer dan de leeftijd van 21 naar school zijn geweest, zijn fysiek actief, tegenover slechts 35% van diegene die schoolgaand waren tot de leeftijd van 15 jaar. Wat sportbeoefening naar huwelijksstatus betreft, spannen alleenstaanden de kroon (75% voor Europa en bijna 80% voor België), voor Europa gevolgd door gescheiden individuen, voor België door gehuwden en samenwonenden (beiden 64%). Weduwen en weduwnaars zijn de minst fysiek actieven (40% voor zowel Europa als België), wat niet verrassend is gezien de doorgaans hogere leeftijd van deze groep. Ook naar beroep zijn duidelijke verschillen te noteren. Zoals te verwachten – gezien hun hoge samenhang met leeftijd – zien we de laagste sportparticipatiegraden bij gepensioneerden (48% voor Europa en 49% voor België) en de hoogste bij studenten (85% voor zowel Europa als België). Deze laatste worden voor Europa gevolgd door managers (76%), andere witte boorden (71%), arbeiders en zelfstandigen (beide 63%) en werklozen (57%). Voor België komen andere witte boorden met 80% op de tweede plek, gevolgd door arbeiders (72%), managers (63%), werklozen en zelfstandigen (beide 60%). De groep huismannen en -vrouwen

Tabel 1. Sportbeoefening naar achtergrondvariabelen voor het Europese gemiddelde en België anno 2005, resultaten van de bivariate analyse, percentages in functie van de totale populatie.

		Europees gemiddelde	België
Geslacht	man	66	66
	vrouw	58	61
Europees gemiddelde: $\chi^2 = 186,743$; Cramér's $V = 0,081$; $df = 1$; $p < 0,001$; $N = 28815$ België: $\chi^2 = 2,046$; Cramér's $V = 0,045$; $df = 1$; $p = n.s.$; $N = 995$			
Leeftijdscategorie	15 tot en met 24 jaar	80	84
	25 tot en met 34 jaar	68	69
	35 tot en met 44 jaar	65	71
	45 tot en met 54 jaar	61	61
	55 tot en met 64 jaar	57	61
	65 jaar en ouder	45	45
Europees gemiddelde: $\chi^2 = 1411,205$; Cramér's $V = 0,221$; $df = 5$; $p < 0,001$; $N = 28815$ België: $\chi^2 = 55,618$; Cramér's $V = 0,236$; $df = 5$; $p < 0,001$; $N = 995$			
Opleiding (leeftijd)	lager dan 15 jaar	39	35
	15 tot en met 17 jaar	57	52
	18 tot en met 21 jaar	64	69
	hoger dan 21 jaar	69	72
Europees gemiddelde: $\chi^2 = 1106,617$; Cramér's $V = 0,206$; $df = 3$; $p < 0,001$; $N = 26146$ België: $\chi^2 = 65,666$; Cramér's $V = 0,268$; $df = 3$; $p < 0,001$; $N = 915$			
Huwelijksstatus	gehuwd/samenwonend	61	64
	alleenstaand	75	79
	gescheiden	64	56
	weduwe/weduwenaar	40	40
Europees gemiddelde: $\chi^2 = 986,539$; Cramér's $V = 0,186$; $df = 3$; $p < 0,001$; $N = 28495$ België: $\chi^2 = 30,703$; Cramér's $V = 0,177$; $df = 3$; $p < 0,001$; $N = 985$			
Socio-geografische status	ruraal	57	62
default	semi-urbaan	63	64
	urbaan	66	67
Europees gemiddelde: $\chi^2 = 136,200$; Cramér's $V = 0,069$; $df = 2$; $p < 0,001$; $N = 28681$ België: $\chi^2 = 1,503$; Cramér's $V = 0,039$; $df = 2$; $p = n.s.$; $N = 994$			
Beroepsstatus	zelfstandige	63	60
	manager	76	63
	andere witte boorden	71	80
	arbeider	63	72
	huisman/vrouw	49	52

		Europees gemiddelde	België
	werkloos	57	60
	gepensioneerd	48	49
	student	85	85
Europees gemiddelde: $\chi^2 = 1814,354$; Cramér's V = 0,251; df = 7; p < 0,001; N = 28815			
België: $\chi^2 = 69,946$; Cramér's V = 0,265; df = 7; p < 0,001; N = 995			

vindt minder aansluiting bij het sport- en bewegingsaanbod (49% voor Europa en 52% voor België). Wat de socio-geografische status tenslotte betreft, kunnen er voor België geen significante sportparticipatieverschillen worden vastgesteld. Voor het Europese gemiddelde ligt dit gedeeltelijk anders: mensen woonachtig in halfverstedelijkte en vooral verstedelijkte gebieden (respectievelijk 63% en 66%) doen beduidend meer aan sport dan hun collega's woonachtig in rurale gebieden (57%).

Samengevat kunnen volgende trends worden vastgesteld. Zowel voor Europa als geheel als voor België geldt dat de sportparticipatie afneemt met stijgende leeftijd en toeneemt met stijgend opleidingsniveau. Wat huwelijks- en beroepsstatus betreffen, zijn voornamelijk alleenstaanden en studenten fysiek actief. Bovendien stellen we voor Europa als geheel vast dat mannen meer dan vrouwen, en individuen woonachtig in steden meer dan deze woonachtig in andere gebieden fysiek actief zijn. Voor de Belgische steekproef hebben geslacht en socio-geografische status echter geen enkele invloed op sportbeoefening. Traditionele achtergrondkenmerken blijken anno 2005 dus nog wel degeelijk van invloed op sportbeoefening, zij het voor België in iets mindere mate dan voor Europa als geheel.

4. Conclusie

Sport en Europa hebben heel wat raakvlakken. In de toekomst zal Europa de band met de professionele en niet-professionele sport ongetwijfeld verder versterken. Sinds het Bosman-arrest van 1995 werden alvast steeds meer – zowel gouvernementele als niet-gouvernementele – actoren bij het Europese sportbeleid betrokken. Ook academische en informele fora werden sindsdien uit de grond gestampt (zie onder meer www.easm.net, www.ejss.de en www.sportandeu.com). Dat daarbij (voorlopig) overwegend aandacht uitgaat naar één sporttak, met name het voetbal, kan moeilijk worden ontkend. Hoewel in Europa stilaan een traditie bestaat om aspecten van sportparticipatie en sportbeleid onderzoeksmatig in kaart te brengen, ging er in het verleden weinig tot

geen wetenschappelijke aandacht uit naar *cross-nationaal* onderzoek naar de sociale gelaagdheid van sportbeoefening. Dit artikel past binnen deze recent ontwikkelde onderzoekslijn (Hartmann-Tews 2006; Scheerder & Van Tuyckom 2006; 2007) en situeert België binnen het Europese sportlandschap gebruikmakend van de Eurobarometer-survey uit 2005. Op Europees niveau is de Eurobarometer immers één van de meetinstrumenten die dergelijke cross-nationale analyses mogelijk maken. Bovendien lieten de gegevens eveneens toe om verkennende bivariate analyses uit te voeren zodat de sportbeoefening ook in functie van een aantal socio-culturele en socio-economische achtergrondkenmerken kon worden uitgetekend.

Uit de onderzoeksnota komen enkele opvallende bevindingen naar voren. In de eerste plaats stellen we vast dat het sportdeelnamegedrag van de Europeanen een geografische gelaagdheid kent. Er treden immers verschillen op tussen Noord- en West-Europese landen enerzijds en Zuid- en Oost-Europese landen anderzijds. Meer bepaald blijkt de participatiegraad in grote lijnen af te nemen als we van Noord naar Zuid gaan en van West naar Oost, enkele uitzonderingen niet te na gesproken. Het hoe en waarom van deze vaststelling vereist echter bijkomend onderzoek. Gemiddeld zijn 61% van de Europese burgers sportactief. Voor België bedraagt het percentage fysiek actieven 64%, waarmee het de elfde plek bekleedt. De popularisering van sportbeoefening bij aanvang van de 21e eeuw kan dus niet verhinderen dat anno 2005 nog steeds vier op de tien Europeanen niet op een actieve manier met sport of fysieke activiteit in contact komt gedurende de vrije tijd. Dit ondanks de ruime definitie van sportbeoefening die in de Eurobarometer-survey van 2005 werd gehanteerd.

Daarnaast is zowel binnen België als binnen Europa eveneens sprake van een sociale gelaagdheid van de sportbeoefening. Het sportieve vrijetijdsgedrag van de Europese burger van 15 jaar en ouder blijkt namelijk sterk te verschillen in functie van een aantal traditionele socio-culturele en socio-economische karakteristieken, in het bijzonder geslacht, leeftijd, opleiding, beroepsstatus, huwelijksstatus en socio-geografische status. Deze bevinding sluit nauw aan bij resultaten uit andere studies. Nationale en regionale sportparticipatie-onderzoeken toonden in het verleden reeds aan dat de actieve sportbeoefening in heel wat Europese landen een sociaal gelaagd patroon vertoont (Collins & Kay 2003; De Haan & Breedveld 2000; Lamprecht & Stamm 1995; Scheerder & Pauwels 2002; Scheerder e.a. 2002; Scheerder & Van Tuyckom 2006; 2007). Ook voor België is sportbeoefening anno 2005 gestratificeerd, al werden geen significante verschillen naar geografische status en geslacht gevonden. Deze bevinding impliceert een zekere inhaalbeweging door vrouwen. Deze wordt door Scheerder e.a. (2007) toegeschreven aan de progressie die voornamelijk 55- tot en met 64-jarige vrouwen en laagopgeleide vrouwen maakten.

De in deze onderzoeksnota besproken bevindingen zijn gebaseerd op een eerste verkennende analyse. Een logische vervolgstap is het vergelijken van meer-

dere landen,¹⁰ eventueel zelfs op meerdere tijdstippen. Een Eurobarometer-survey uit 2002, afgenomen in de toenmalige EU-15, peilt immers naar de sportbeoefening van Europeanen door middel van dezelfde vraag als de Eurobarometer uit 2005. Bovendien kunnen multilevel regressiemodellen worden geschat om na te gaan of de inter-landelijke verschillen in sportbeoefening terug te brengen zijn tot bepaalde socio-economische landenkenmerken (zoals demografische samenstelling, economische conjunctuur, opleidingsniveau bevolking, etc.) en of er onafhankelijk hiervan meer structurele verschillen tussen landen merkbaar zijn die terug te brengen zijn tot geografische verschillen of verschillen in welvaartsbeleid.

Hoewel het hier slechts om een beschrijvende analyse gaat, geven de resultaten duidelijk aan dat er ook op het gebied van sport nog heel wat beleidsuitdagingen zijn voor Europa. Een Europa dat naar een steeds grotere integratie streeft, dient ook aandacht te hebben voor zo optimaal en gelijk mogelijke kansen wat de actieve sportdeelname van zijn burgers betreft. Indien Europa de kansengelijkheid van haar inwoners wenst te bevorderen, lijkt meer aandacht voor de sociale discrepanties met betrekking tot sportbeoefening wenselijk. Ondanks 30 jaar *Sport-voor-Allen* beleid blijven immers contrasten naar sociale positie en sociale klasse bestaan. Met andere woorden, van een democratisering van sportparticipatie is anno 2005 nog steeds geen sprake. Ook vanuit Europa dient dus steeds meer aandacht te gaan naar de promotie van sport en fysieke activiteit voor én door alle Europeanen, waarbij zowel gezondheids- als sociale integratie-elementen als relevante argumenten naar voor kunnen worden geschoven.

NOTEN

1. COMPASS staat voor 'COordinated Monitoring of PArticipation in Sports'.
2. Het W.J.H. Mulier Instituut is een centrum voor sociaalwetenschappelijk sportonderzoek in Nederland (www.mulierinstituut.nl). Het onderzoekt, evalueert en adviseert in opdracht van overheden en organisaties in sport. Het instituut vervult een spilfunctie in de opbouw, synthese en overdracht van kennis op sportgebied, voor beleidsmakers en wetenschappers.
3. Sinds 1973 peilt de Europese Commissie naar de evolutie van de publieke opinie in de verschillende lidstaten (www.ec.europa.eu/public_opinion). Dit onderzoek draagt bij tot de beleidsvoorbereiding en -evaluatie op Europees niveau. De bestudeerde onderwerpen hebben betrekking op het Europese burgerschap in de ruimste betekenis, bijvoorbeeld op het vlak van gezondheid, informatie, technologie, cultuur, leefmilieu, sport, etcetera.
4. Hoewel Bulgarije en Roemenië pas op 1 januari 2007 tot de Europese Unie toetraden, werden ze – net als kandidaat-lidstaten Turkije en Kroatië – toch reeds mee opgenomen in de Eurobarometer-survey van 2005.
5. De Eurobarometer-survey peilt naar de sportbeoefening van respondenten *in de zeven dagen voorafgaand aan het onderzoek*. Deze zeven dagen hebben betrekking op een week in het najaar, dat doorgaans in vrij sterke mate representatief blijkt te

- zijn voor de doorsnee tijdsbesteding. Toch wijst onderzoek gebruikmakend van de dagboekmethode erop dat weersinvloeden desondanks toch een vertekenende rol spelen (Breedveld 2003). Een verschil in scores tussen bepaalde landen kan dan ook deels terug te voeren zijn op het slechte weer in die bepaalde onderzoeksweek.
6. Eén van de reviewers suggereerde het weergeven van odds ratio's voor alle variabelen, om op die manier op te sporen waar de sportdeelname naar bepaalde kenmerken meer dan wel minder scheef verdeeld is. Uiteraard kunnen odds ratio's nuttig zijn om het verschil in sociale gelaagdheid tussen België en Europa als geheel aan te tonen. Echter, als je bijvoorbeeld het effect van onderwijsniveau nagaat, wens je al snel te controleren voor leeftijd. Dit impliceert een uitgebouwd logistisch of log-lineair model, wat iets te ver leidt voor een onderzoeksnota die een louter verkenend doel voor ogen heeft. Om toch een indicatie te geven van de sterkte van de sociale gelaagdheid in België in vergelijking met Europa als geheel, geven we naast de χ^2 eveneens de associatiemaat Cramér's V weer.
 7. Voor de eenvoud wordt in deze onderzoeksnota gesproken over het 'Europese gemiddelde', waarbij uiteraard enkel bedoeld wordt op de 29 in deze survey opgenomen landen.
 8. Dat het noordelijke landsgedeelte hoger scoort dan het zuidelijke inzake sportdeelname, wordt ook bevestigd in de enquêtes van het BOIC waarin o.a. naar het sportgedrag van 18- tot en met 65-jarige Belgen wordt gepeild. Volgens de BOIC-studie van 2000 bedroeg de mate van sportbeoefening voor het Vlaamse gewest 77 procent versus 69 procent voor het Waalse gewest (zie http://statbel.fgov.be/figures/d34_nl.asp#3).
 9. Op basis van woonplaats en moedertaal kon de Belgische data worden opgesplitst naar Vlaanderen (N = 615) en Wallonië (N = 385).
 10. Naast de Eurobarometer-survey is in 2007 door het International Social Survey Program (ISSP) de module 'Leisure and Sports' afgenomen in verschillende landen of regio's (waaronder Vlaanderen en tal van Europese lidstaten). Deze data zou beschikbaar moeten zijn einde 2009.

BIBLIOGRAFIE

- Bourdieu, P. (1979), *La Distinction: Critique Sociale Du Jugement*. Paris: Minuit.
- Bourdieu, P. (1991), Sport and social class, pp. 357-373 in C. Mukerji en M. Schudson (eds.), *Rethinking Popular Culture: Contemporary Perspectives in Cultural Studies*. Berkeley: University of California Press.
- Breedveld, K. (2003), Beoefening, pp. 71-97 in K. Breedveld (ed.), *Rapportage Sport 2003*. Den Haag: Sociaal & Cultureel Planbureau.
- Breedveld, K. (2006), Verschillen in sportdeelname, pp. 299-321 in K. Breedveld en A. Tiessen-Raaphorst (eds.), *Rapportage Sport 2006*. Den Haag: Sociaal & Cultureel Planbureau.
- Claeys, U. (1982a), *Rationalising Sports Policies. Sport in European Society: a Transnational Survey into Participation and Motivation (Technical Supplement; CDDS 82/25E 2)*. Strasbourg: Council of Europe/Committee for the Development of Sport.
- Claeys, U. (1982b), *Rationalising Sports Policies. Sport in European Society: a Transnational Survey into Participation and Motivation (CDDS 82/25E 1)*. Strasbourg: Council of Europe/Committee for the Development of Sport.
- Collins, M. (2003), Social exclusion from sport and leisure, pp. 67-88 in B. Houlihan (eds.), *Sport and Society. A Student Introduction*. London: Sage.
- Collins, M. en T. Kay. (2003), *Sport and Social Exclusion*. London: Routledge.

- COMPASS. (1999), *Sports Participation in Europe. A Project Seeking the Co-Ordinated Monitoring of Participation in Sport in Europe*. London: UK Sport.
- Council of Europe. (1975), *The European Sport for All Charter*. Strasbourg: Council of Europe/Committee for the Development of Sport.
- Council of Europe. (1980), *The European Sport for All Charter. Text and Background*. Strasbourg: Council of Europe/Committee for the Development of Sport.
- Crum, B. (1991), *Over Versporting Van De Samenleving. Reflecties Over De Bewegings-culturele Ontwikkelingen Met Het Oog Op Sportbeleid*. Rijswijk: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid & Cultuur.
- De Haan, J. en K. Breedveld. (2000), *Trends En Determinanten in De Sport. Eerste Resultaten Uit Het AVO 1999 (Werkdocument 68)*. Den Haag: Sociaal & Cultureel Planbureau.
- Elchardus, M. (2002), Op in rook?, pp. 7-30 in M.&G.I. Elchardus (eds.), *De Symbolische Samenleving. Een Exploratie Van De Nieuwe Sociale En Culturele Ruimtes*. Tiel: Lannoo.
- European Commission. (1998), *The European Model of Sport*. Brussels: European Commission, EC/DG X.
- European Commission. (2004), *The Citizens of the European Union and Sport*. Brussels: European Commission/Directorate General for Education & Culture (EC/DGEC).
- Gratton, C. (1997), The COMPASS (Co-ordinated Monitoring of Participation in Sports) Project. Cross-national comparative analysis of sports participation in Europe, pp. 99-106 in I. Davies en E. Wolstencroft (eds.), *Fifth Congress of the European Association for Sport Management*. Glasgow: EASM.
- Gruneau, R. (1975), Sport, social differentiation and social inequality, pp. 117-184 in D. Ball en J. Loy (eds.), *Sport and Social Order*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Hartmann-Tews, I. (2006), Social stratification in sport and sport policy in the European Union, *European Journal for Sport and Society*, 3, 109-124.
- Heinemann, K. (1999), *Sport Clubs in Various European Countries*. Schorndorf: Hofmann.
- Husting, A. (2003), De Raad van Europa en Sport, pp. 1-46 in K. Geeraerts (eds.), *Praktijk-gids Sportmanagement*. Antwerpen: F&G Partners.
- Lamprecht, M. en H. Stamm. (1995), Soziale Differenzierung und soziale Ungleichheit im Breiten- eun Freizeitsport, *Sportwissenschaft*, 25, 265-284.
- Loy, J. (1969), The study of sport and social mobility, pp. 101-119 in G. Kenyon (eds.), *Aspects of Contemporary Sport Sociology*. Chicago, IL: Athletic Institute.
- Lüschen, G. (1963), Soziale Schichtung und soziale Mobilität bei jungen Sportlern, *Kölner Zeitschrift Für Soziologie Und Sozial Psychologie*, 15, 74-93.
- Lüschen, G. (1969), Social stratification and social mobility among young sportsmen, pp. 258-276 in J. Loy en G. Kenyon (eds.), *Sport, Culture and Society*. New York: Macmillan.
- Moens, M. en J. Scheerder. (2004), Social determinants of sport participation revisited. The role of socialization and symbolic trajectories, *European Journal for Sport and Society*, 1, 35-50.
- Ohl, F. (2000), Are social classes still relevant to analyse sport groupings in "postmodern society"? An analysis referring to P. Bourdieu's Theory, *Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sports*, 10, 146-155.
- Papacostas, A. (2005), *Eurobarometer 64.3: Foreign Languages, Biotechnology, Organized Crime, and Health Items - Codebook (ICPSR 4590)*. Ann Arbor, Michigan: Inter-University Consortium for Political & Social Research.
- Renon, R. (1992), *Geschiedenis Van De Sport in De Oudheid*. Leuven: Acco.
- Rodgers. (1978), *Rationalising Sports Policies. Sport in Its Social Context: International Comparisons (Technical Supplement; CDDS 78/19E)*. Strasbourg: Council of Europe/Committee for the Development of Sport.

- Rodgers, B. (1977), *Rationalising Sports Policies. Sport in Its Social Context: International Comparisons (TCCC/DC 77/11E)*. Strasbourg: Council of Europe/Committee for the Development of Sport.
- Rossi-Mori, B., C. Neri, D. Minelli, en M. Freda. (2002), The European COMPASS-Project. The Co-ordinated Monitoring of Participation in Sport, pp. 81-94 in G. Ghent, D. Kluka, en D. Jones (eds.), *Sport & Information (ICSSPE/CIEPSS Perspectives – The Multidisciplinary Series of Physical Education & Sport Science 4)*. Oxford: Meyer & Meyer Sport.
- Scheerder, J. (2004a), Breedtesportbeleid in Vlaanderen. Een historisch overzicht, *Sportimonium*, 24, 24-31.
- Scheerder, J. (2004b), *Spelen Op Het Middenveld. Vrijtijdssport Als Ontspanning, Ontplooiing En Ontmoeting (Cultuursociologische Essays 4)*. Tiel: Lannoo.
- Scheerder, J. en G. Pauwels. (2002), *Vlaanderen Sportief Gepeild! Resultaten Van De APS-Survey 1999 (Stativaria 26)*. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap/Administratie Planning & Statistiek.
- Scheerder, J. en C. Van Tuyckom. (2006), Een crossnationaal vergelijkende studie betreffende sport. Vlaanderen in het Europa van de 25, pp. 87-96 in P. De Knop, J. Scheerder, en H. Ponnet (eds.), *Sportbeleid in Vlaanderen*. Brussel: Publicatiefonds Vlaamse Trainersschool.
- Scheerder, J. en C. Van Tuyckom. (2007), Sportparticipatie in de Europese Unie. Vlaanderen vergeleken met het Europa van de 25, pp. 123-158 in J. Scheerder, C. Van Tuyckom, en A. Vermeersch (eds.), *Europa in Beweging. Sport Vanuit Europees Perspectief*. Gent: Academia Press & Publicatiefonds voor Lichamelijke Opvoeding.
- Scheerder, J., C. Van Tuyckom, en A. Vermeersch. (2007), *Europa in Beweging. Sport Vanuit Europees Perspectief*. Gent: Academia Press & Publicatiefonds voor Lichamelijke Opvoeding.
- Scheerder, J., B. Vanreusel, en G. Pauwels. (2007), Breedtesport in Vlaanderen gepeild. Trends en profielen 1999-2006, pp. 225-281 in J. Lemaître en J. Pickery (eds.), *Vlaanderen Gepeild!* Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.
- Scheerder, J., B. Vanreusel, M. Taks, en R. Renson. (2002), Social sports stratification in Flanders 1969-1999. Intergenerational reproduction of social inequalities?, *International Review for The Sociology of Sport*, 37, 219-245.
- Scheerder, J. en A. Vermeersch. (2007), Sport en beleid in Europees perspectief. Een inleidend kader, pp. 3-50 in J. Scheerder, C. Van Tuyckom, en A. Vermeersch (eds.), *Europa in Beweging. Sport Vanuit Europees Perspectief*. Gent: Academia Press & Publicatiefonds voor Lichamelijke Opvoeding.
- Sugden, J. en A. Tomlinson. (2000), Theorizing sport, social class and status, pp. 309-321 in J. Coakley en E. Dunning (eds.), *Handbook of Sport Studies*. London: Sage.
- Taks, M., R. Renson, en B. Vanreusel. (1998), A socio-economic analysis of social stratification in sport, pp. 167-181 in K. Cachay en I. Hartmann-Tews (eds.), *Sport Und Soziale Ungleichheit: Theoretische Überlegungen Und Empirische Befunde. Sozialwissenschaften Des Sports 5*. Stuttgart: Stephanie Naglschmid.
- Van Bottenburg, M., B. Rijnen, en J. Van Sterkenburg. (2005), *Sports Participation in the European Union: Trends and Differences*. Nieuwegein: Arko.
- Vanreusel, B. (2001), Sport: bewegingscultuur tussen idealisering en degradering, pp. 70-86 in Leuven (eds.), *Moeten, Mogen, Kunnen. Ethiek En Wetenschap (Lessen Voor De 21ste Eeuw 7)*. Universitaire Pers.
- Waters, W. (1994), Succession in the stratification system: A contribution to the 'Death of Class', *International Sociology*, 9, 95-321.
- Wilson, T.C. (2002), The paradox of social class and sports involvement. The roles of cultural and economic capital, *International Review for The Sociology of Sport*, 37, 5-16.